

P R A K T I C K É P Ř Í P A D Y.

Předpis § 22 (2) zák. o ochr. náj. ze dne 28. března 1928, č. 44 Sb. z. a n. o tom, že nelze zpět žádati přeplatku na činži za dobu minulou, neplatí pro případ, že bylo vrácení přeplatku žalobou uplatněno ještě před 1. dubnem 1928.*)

Důvody nejvyššího soudu: Žalobkyně domáhá se na žalovaných vrácení přeplatků na činži za dobu od 1. listopadu 1924 do 1. dubna 1928. V té době platily zákony ze dne 25. dubna 1924 č. 85 Sb. z. a n. (do 31. března 1925) a ze dne 26. března 1925 č. 48 Sb. z. a n. (od 1. dubna 1925 do 31. března 1928). Žaloba byla podána dne 27. března 1928, tedy ještě za účinnosti zákona č. 48/1925.

Žalovaní namítali jednak, že žalobkyně není podle § 22/2 nového zákona o ochraně nájemníků ze dne 28. března 1928 č. 44 Sb. z. a n. oprávněna žádati přeplatky na činži za dobu minulou, a jednak, že tu přeplatků na činži vůbec nebylo. V tomto období řízení jest se zabývatí jen první námitkou, které oba nižší soudy s poukazem na § 5 obč. zák. nevyhověly. Rekurs žalovaných, jenž se snaží znovu odvoditi, že podle § 22 (2) zák. č. 44/1928 nelze již žádati přeplatků na činži za dobu minulou, a to nehledíc k tomu, kdy tyto přeplatky vznikly a zda byla žaloba podána před 1. dubnem 1928, či po něm, není oprávněn. V tomto případě jde o žalobu podanou před 1. dubnem 1928 a zůstává tedy neřešena otázka, co by bylo právem, kdyby žaloba byla podána až po řečeném dni.

Předem nutno si uvědomiti, jaké změny proti dřívějšímu právu nastaly v otázce tuto rozhodované zákonem č. 44/1928. Zákony č. 85/1924 a č. 48/1925 stanovily v § 20 (1) souhlasně, že dohoda o nájemném může býti platně učiněna jen potud, pokud smluvené nájemné neodporuje ustanovením těchto zákonů, nebo pokud nebude jinak upraveno rozhodnutím soudu podle § 22. Co bylo plněno proti tomuto ustanovení, může býti požadováno zpět se zákonnými úroky [§ 20 (3)]. Řečené zákony neuznávaly tedy platnosti smlouvy o nájemném, pokud toto bylo vyšší, než zákon dovoľoval, a výslovně stanovily, že přeplatky mohou býti požadovány zpět. Nový zákon č. 44/1928 nepřevzal předpisu prvního odstavce § 20 z dřívějších zákonů, čímž uznal platnost dohody o nájemném, třebaže by toto bylo vyšší, než by podle zákona bylo přípustno. Tato volnost úmluvy o nájem-

*) Srovnej o této otázce pojednání v Soudcovských Listech č. 5, 6 a 8/1928 a v Prager Jur. Z. Nr. 7/1928.

ném jest omezena jen předpisem § 22, podle něhož i za nového práva soud přezkouší na návrh nájemníkův nebo pronajimatelův úmluvy o zvýšení nájemného nad míru, uvedenou v § 9 a upraví v řízení nesporném (§ 23 (3)) nájemné s účinkem od nejbližšího nájemného období přiměřeně »v mezích tohoto zákona«. Změna § 22 (2) proti dřívějšímu předpisu jest v tom,

a) že nový zákon vynechal za slovy »v mezích tohoto zákona« slova »a zákonných ustanovení platných v době, kdy úmluva byla učiněna« a

b) že nový zákon přidal ještě větu: »Přeplatku za dobu minulou nelze zpět žádati«. Změna ad a) nemá proti dřívějšímu právu praktického významu, neboť i tam bylo možno upravit nájemné jen »s účinkem od nejbližšího nájemního období«. Podstatná změna však nastala přidáním věty: »Přeplatku za dobu minulou nelze zpět žádati«, o jejíž výklad jde. Důvodová zpráva vládního návrhu tisk 1475 praví k tomu doslovně: »Hned v této souvislosti budiž uvedeno, že vládní návrh připouští také, třebas nikoli úplnou, volnost úmluvy nájemného. Omezení volnosti úmluvy nájemného jest spatřovati v tom, že i podle vládního návrhu bude lze požádati kdykoli soud o přezkoušení úmluvy nájemného, ale na rozdíl od dosavadního právního stavu nebude moci soud vynéstí nálezná na vrácení přeplatku za minulou dobu. Rozhodnutí soudní bude tedy působiti jen do budoucna. Důvodová zpráva vychází tudíž z názoru, že podle dřívějšího práva mohl soud i v tomto mimosporném řízení podle § 22 (2) vynéstí nálezná na vrácení přeplatku také za dobu minulou. To jest ovšem omyl, neboť i podle dřívějšího předpisu § 22 (2) mohl soud v řízení mimosporném upravit nájemné usnesením jen »od nejbližšího nájemného období«, tedy jen pro budoucnost a nerozhodoval o vrácení přeplatků za minulost vůbec. Tyto přeplatky mohly býti vymáhány jen žalobou v řízení sporném a bylo pak věcí procesního soudu, aby rozhodl rozsudkem, zdali a jaké přeplatky tu byly (srv. k tomu také rozh. č. 7026 a Právník 594/27). Z důvodové zprávy nelze tedy pro rozřešení naší sporné otázky nic vytěžiti.

Zákon praví jen stručně, že přeplatku za dobu minulou nelze zpět žádati. Tím ovšem jest vysloveno nejen — jak si to zákonodárci podle důvodové zprávy představovali, — že nebude moci soud v mimosporném řízení o úpravě nájemného vynéstí nálezná na vrácení přeplatků za minulou dobu, nýbrž jest tam implicity vysloveno také, že nájemník nemá vůbec nároku na vrácení přeplatků a že tedy soud nebude moci ani ve sporném

řízení odsouditi pronajimatele k jejich vrácení. Zákon však výslovně neupravil otázky, zdali a jak se dotýká tento nový předpis nároku na vrácení přeplatků z doby před účinností nového zákona a co míní »dobou minulou«, zdali totiž dobu uplynulou jen za platnosti nového zákona, t. j. od 1. dubna 1928, či dobu uplynulou i před tím. Chybí tu t. zv. přechodná ustanovení pro případy svrchu uvedené, kterých tu bylo k jasnému vystižení smyslu zákona velmi třeba. Stěžovatelé zastávají názor, že zpětná působnost nového předpisu jest vyslovena již ve slovech »z doby minulou«, která obsahuje také dobu před vydáním nového zákona. Proti tomu bylo by lze namítnouti, že tento zákon nabyl podle § 37 účinnosti teprve dne 1. dubna 1928 a že až do 31. března 1928 včetně platil předpis § 20 (3), zák. č. 48/25, který výslovně stanovil nárok na vrácení přeplatků. Nám však jde — jak již svrchu podotčeno — jen o případ, že vrácení přeplatků bylo za dřívějšího práva také žalováno a na tento případ jistě se nevztahuje předpis § 22 (2) nového zákona, i kdyby jinak — jak tomu chtějí stěžovatelé — byl mínil zrušiti i nabyté nároky, a to za všechnu dobu minulou.

Nutno se tu blíže obíratí všeobecným předpisem § 5 obč. zák., který praví, že zákony nepůsobí zpět a že tedy nemají vlivu na předcházející jednání a na práva před tím nabytá. Základem předpisu § 5 obč. zák. jest úvaha, že nikdo nemá býti zklamán v oprávněné důvěře v právní řád, že tedy občan, který zařídí své jednání nebo opomenutí podle platného zákona, musí míti jistotu, že nastanou spolehlivě zákonné účinky a že zvláště budou chráněna práva již nabytá.

Tím přecházíme k řešení otázky, kdy podle dřívějších zákonů nabyl nájemník práva na vrácení přeplatků a zdali tohoto práva podle nového zákona pozbyl, i když je za dřívějšího zákona žalobou uplatnil. Nabyl ho — jak rekursní soud správně uvádí — již tím okamžikem, kdy přeplatil, t. j. kdy zaplatil vyšší nájemné, než bylo přípustno podle ustanovení toho kterého zákona. Již od té doby mohl požadovati vrácení přeplatku, již tehdy vznikl mu nárok na vrácení, který mohl žalobou uplatniti (*actio nata erat*). Nešlo tu snad jen o pouhé možnosti, naděje a čekanecké nároky, nýbrž o právo již skutečně nabyté, a to nabyté *ex lege*, což stěžovatelé marně popírají. Nezáleží na tom — nač stěžovatelé kladou důraz — že § 20 (3) praví »můžte požadovati zpět«, neboť tím mělo býti jen vysloveno, že zákon nájemníka nenutí, aby svůj nárok uplatnil a že mu to ponechává na vůli. Přesto však vznikl subjektivní nárok ze zákona, t. j. z § 20, odst. 1. a 3. již dáním přeplatku.

Zákon mohl by ovšem i toto nabyté právo zase odejmouti, a to buď výslovným ustanovením (zejména v t. zv. přechodných ustanoveních) nebo skrytě a mlčky tím, že by nové právo bylo povahy donucovací a že by z obsahu zákona bylo zřejmo, že i dřívější poměry mají se jím pro budoucnost řídit, což platí zejména tehdy, když nový zákonný předpis byl vydán v zájmu veřejného blaha, pořádku a mravnosti. Jest tedy věci výkladu nového zákona, zda jde o *ius cogens*, které prolamuje zásadu § 5 obč. zák. Nový předpis § 22 (2) není takovým právem donucovacím. Důvodová zpráva, tisk 1475, praví, že hlavní účel úpravy ochrany nájemníků sluší spatřovati ve zvyšování nájemného ve starých domech v míře snesitelné s hospodářskými poměry nájemníků a že tento účel směřuje vědomě k ponenáhlému odstranění ochrany nájemníků. Přípuštění smluvní volnosti o nájemném nestalo se tedy z důvodů veřejného blaha, nýbrž z důvodů slušného ohledu na pronajimatele a za účelem znenáhlého zmírňování tísnivých předpisů o výši nájemného. Naopak byl tu podle § 20 (2) dřívějších zákonů donucující předpis, který se týkal také nároku na vrácení přeplatků, že se nelze tohoto nároku předem zříci. Tedy mlčky a zakrytě nepůsobí nový předpis zpět a jde nyní jen o to, pokud působí zpět podle svého doslovu: »přeplatku z a d o b u m i n u l o u nelze zpět ž á d a t i«.

I kdyby byl v tom spatřován výslovný předpis o zpětné působnosti, nedopadal by na náš případ, ve kterém bylo vrácení přeplatku žalobou uplatněno již před 1. dubnem 1928, neboť tento předpis, že »nelze žádati«, počal působiti teprve 1. dubna 1928, kdežto žalobkyně ž á d a l a vrácení již dne 27. března 1928, kdy to ještě zcela podle zákona ž á d a t i mohla.

Konečně jest vyřídit ještě jednu námitku stěžovatelů, totiž, že prý nárok musí existovati ještě v době rozsudku (§ 406 c. ř. s.), takže — nebyl-li nárok rozsudkem přiznán před 1. dubnem 1928 — nemůže prý se tak podle práva nyní platného již po 1. dubnu 1928 státi. Tato otázka souvisí jednak s tím, co bylo již řečeno o zásadě § 5 obč. zák., že zákony nepůsobí zpět a jednak předpisem § 9 obč. zák., že zákony podrží tak dlouho moc, až je zákonodárce změnil nebo výslovně zruší. Tím není řečeno, že zrušený právní předpis nemá již nadále žádného účinku a že ho nemůže býti soudem již použito. Naopak, pokud nový zákon nepůsobí zpět, nutno posuzovati právní poměry, založené za působnosti dřívějšího zákona, podle práva oné doby platného. Proto vyslovil nejvyšší soud již v rozhodnutích čís. 2216 a 7026 sb. n. s. a také č. 738 S. L. zásadu, že nárok na vrácení přeplatků na činži jest posuzovati podle zákona té doby, do které jeho

vznik spadá a že nárok jednou vzniklý nezanikne tím, že zákon byl nahrazen jiným zákonem, pokud tento nebyl nadán zpětnou působností.

Že nemůže záležeti na tom, kdy o žalobě včasné podané byl vydán rozsudek, vysvitne již z jednoduché úvahy, že by vítězství nebo prohra závisely na tom, zda spor byl podle své povahy a podle píle soudce rozhodnut dříve či později, což by byl důsledek nepřipustný.

Bylo tedy rozhodnuto, jak se stalo.

Rozhodnutí nejvyššího soudu v Brně ze dne 26. října 1928, čj. R I 722/28-1. Václav Cícha.

Kdo jest oprávněn jediné podati reklamaci podle § 98 žel. dopr. ř. Promlčení nároků proti dráze.

Obchodní soud v P. zamítl žalobu Ck Va 211/27, podanou speditérem A. na českoslov. žel. erár pcto 5.577 Kč s přísl. z důvodu promlčení nároků a odůvodnil rozhodnutí své takto:

Podle nákladního listu zjistil, že A. podala zásilku pražiče »Merkur« dráze dne 14./VI. 1926 na adresu obchodníka B. v M., že zásilka ta došla do stanice určení dne 16./VI. 1926, avšak adresát B. ji nepřijal, ježto byla poškozena, a sepsán o tom 17./VI. zjišťovací zápis.

O tom byl odesílatel 8./VII. vyrozuměn s vyzváním, aby do 8 dnů podal platnou disposici podle § 73 (1) ž. d. ř. Žalobkyně dala poukaz, aby zásilka byla jako rychlozboží v režijní cestě odeslána na adresu firmy C. v D., kde stroj měl býti opraven, že žádosti té bylo vyhověno za použití původního nákl. listu, v němž adresát byl přepsán na firmu C. v D., kamž zásilka došla a byla touto firmou dne 27./VII. 1926 po zaplacení dovozného vyzvednuta.

Nato žalobkyně A. podala dne 14./IX. 1926 reklamaci na ředitelství drah v O. o náhradu 5.179 Kč 70 h zároveň s prohlášením původního adresáta B., v němž žalobkyni zplnomocnil, aby za něj domáhala se proti dráze nároků z této dopravní smlouvy.

Reklamace tato byla dne 5./I. 1927 zamítnuta z důvodu, že k reklamaci je jediné oprávněn příjemce firma C. Proti tomu podala žalobkyně odpor dne 25./I. 1927 na minist. železnic a připojila prohlášení firmy C., že ji zmocňuje, aby za ní do-